

УДК 376.36:159.922.7:373.2

[https://doi.org/10.52058/3041-1572-2026-6\(26\)-1205-1218](https://doi.org/10.52058/3041-1572-2026-6(26)-1205-1218)

Суховієнко Наталія Анатоліївна кандидат педагогічних наук, логопед вищої категорії, сурдопедагог, сертифікований гештальт-психотерапевт, викладач кафедри початкової і спеціальної освіти, Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, м. Черкаси, <https://orcid.org/0000-0002-0528-9494>

Кузава Ірина Борисівна доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри спеціальної та інклюзивної освіти, Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк, <https://orcid.org/0000-0001-8087-7897>

КОМПЛЕКСНА ДІАГНОСТИКА ГОТОВНОСТІ ДО ШКОЛИ ДІТЕЙ З ТЯЖКИМИ ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ

Анотація. Об'єктом дослідження є процес комплексної діагностики готовності до школи дітей із тяжкими порушеннями мовлення, зокрема дітей із фонетико-фонематичним недорозвиненням мовлення. У статті розглянуто проблему недостатнього врахування емоційно-вольового розвитку дітей із ФФНМ у структурі комплексної діагностики їхньої готовності до шкільного навчання. Встановлено, що в сучасній логопедичній та психолого-педагогічній практиці основна увага переважно зосереджується на оцінюванні мовленнєвих порушень, тоді як особливості емоційної саморегуляції, поведінкового контролю, рівня тривожності та комунікативної адаптації дитини часто залишаються недостатньо дослідженими. Показано, що мовленнєві порушення при ФФНМ нерідко супроводжуються емоційною нестійкістю, невпевненістю у собі, підвищеною тривожністю, труднощами самоконтролю та зниженням комунікативної активності. Узагальнено та систематизовано зміст комплексної діагностики готовності до школи дітей із ФФНМ, який включає дослідження мовленнєвого розвитку, пізнавальної сфери, емоційно-вольового розвитку та соціально-комунікативної готовності. Виокремлено основні етапи комплексної діагностики: підготовчий, діагностичний, аналітико-узагальнювальний та корекційно-прогностичний. Отримані результати дозволили розкрити необхідність інтегрованого підходу до оцінювання готовності дітей із ФФНМ до школи завдяки поєднанню логопедичного, психологічного та педагогічного напрямів дослідження. Результати дослідження пояснюються тісним взаємозв'язком мовленнєвого розвитку з процесами формування емоційної саморегуляції. Практичне використання отрима-

них результатів можливе у діяльності логопедів, практичних психологів, педагогів закладів дошкільної освіти та фахівців інклюзивно-ресурсних центрів під час здійснення комплексного обстеження дітей із ФФНМ, планування корекційно-розвиткової роботи та прогнозування особливостей шкільної адаптації дитини.

Ключові слова: комплексна діагностика, готовність до школи, порушення мовлення, фонетико-фонематичне недорозвинення мовлення, емоційно-вольовий розвиток, психологічна готовність, діти дошкільного віку.

Nataliia Sukhoviienko Anatoliivna PhD (Pedagogical Sciences), speech therapist of the highest category, deaf educator, certified Gestalt psychotherapist, Lecturer, Department of Primary and Special Education, Bohdan Khmelnytskyi National University of Cherkasy, Cherkasy, <https://orcid.org/0000-0002-0528-9494>

Kuzava Irina Borysyvna Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Department of Special and Inclusive Education, Lesya Ukrainka Volyn National University, Lutsk, <https://orcid.org/0000-0002-0528-9494>

COMPREHENSIVE DIAGNOSTICS OF SCHOOL READINESS OF CHILDREN WITH SEVERE SPEECH DISORDERS

Abstract. The object of the study is the process of comprehensive diagnostics of school readiness of children with speech disorders, in particular children with phonetic-phonematic speech underdevelopment. The article considers the problem of insufficient consideration of the emotional-volitional development of children with PPSU in the structure of comprehensive diagnostics of their readiness for schooling. It has been established that in modern speech therapy and psychological and pedagogical practice, the main attention is mainly focused on the assessment of speech disorders, while the features of emotional self-regulation, behavioral control, anxiety level and communicative adaptation of the child often remain insufficiently studied. It is shown that speech disorders in PPSU are often accompanied by emotional instability, self-doubt, increased anxiety, difficulties with self-control and decreased communicative activity. The content of the comprehensive diagnostics of school readiness of children with PPSU is summarized and systematized, which includes the study of speech development, cognitive sphere, emotional-volitional development and social-communicative readiness. The main stages of comprehensive diagnostics are distinguished: preparatory, diagnostic, analytical-generalizing and correctional-prognostic. The results obtained allowed to reveal the need for an integrated approach to assessing the readiness of children with PPSU to school due to the combination of speech therapy, psychological and pedagogical

research areas. The results of the study are explained by the close relationship of speech development with the processes of forming emotional self-regulation. The practical use of the obtained results is possible in the activities of speech therapists, practical psychologists, teachers of preschool educational institutions and specialists of inclusive resource centers during the comprehensive examination of children with PPSU, planning correctional and developmental work and predicting the features of the child's school adaptation.

Keywords: comprehensive diagnostics, school readiness, speech disorders, phonetic-phonematic speech underdevelopment, emotional-volitional development, psychological readiness, preschool children.

Постановка проблеми. У сучасних умовах реформування системи освіти України особливої актуальності набуває проблема підготовки дітей до навчання у школі. Готовність до школи є складним багатокомпонентним утворенням, яке охоплює не лише інтелектуальний розвиток дитини, а й сформованість мовлення, пізнавальних процесів, емоційно-вольової сфери, комунікативних навичок та здатності до соціальної адаптації. Саме від рівня сформованості цих компонентів значною мірою залежить успішність подальшого навчання дитини, її адаптація до освітнього середовища та психологічне благополуччя. Особливої уваги потребують діти з тяжкими порушеннями мовлення. У сучасній педагогіці та логопедії проблема комплексної діагностики готовності до школи є надзвичайно важливою, оскільки мовленнєві порушення часто супроводжуються труднощами у розвитку пізнавальної діяльності, міжособистісної взаємодії, саморегуляції та поведінкової адаптації. Недостатній рівень мовленнєвого розвитку ускладнює процес сприймання й засвоєння навчального матеріалу, формування навичок читання та письма, а також негативно впливає на комунікацію дитини.

Актуальність теми посилюється сучасними освітніми тенденціями, спрямованими на впровадження інклюзивної освіти та забезпечення рівного доступу дітей до якісної освіти. У зв'язку з цим виникає потреба у своєчасному виявленні не лише мовленнєвих порушень, а й супутніх труднощів психічного розвитку, які можуть впливати на готовність дитини до навчання у школі. Комплексний підхід до діагностики дозволяє визначити індивідуальні особливості розвитку дитини, окреслити напрями корекційно-розвиткової роботи та створити умови для успішної адаптації дитини до навчання у школі.

Важливим аспектом дослідження готовності до школи дітей із порушеннями мовлення є вивчення їхнього емоційно-вольового розвитку, що становить наш науковий інтерес. Особливо це стосується дітей із фонетико-фонематичним недорозвиненням мовлення (ФФНМ), у яких порушення звуковимови та фонематичних процесів нерідко супроводжуються емоційною

нестійкістю, труднощами самоконтролю, невпевненістю у спілкуванні, підвищеною тривожністю та недостатньою сформованістю довільної регуляції поведінки. Такі особливості можуть негативно впливати на рівень шкільної адаптації, мотивацію до навчання та взаємодію з однолітками. Саме тому в межах теми комплексної діагностики готовності до школи доцільним є окреме вивчення емоційно-вольового розвитку дітей із ФФНМ як одного з ключових компонентів психологічної готовності дитини до навчання у школі. Емоційно-вольова сфера забезпечує здатність дитини керувати власною поведінкою, дотримуватися правил, виконувати навчальні завдання, долати труднощі та встановлювати позитивні соціальні контакти. Недостатня сформованість цих якостей може значно ускладнювати процес навчання навіть за відносно збереженого інтелектуального розвитку. Тому дослідження особливостей емоційно-вольового розвитку дітей із ФФНМ у структурі комплексної діагностики готовності до школи є важливим напрямом сучасної педагогічної і спеціальної освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз досліджень свідчить про стійкий науковий інтерес до окресленої проблеми. Зокрема, в роботах А. Богуш, Ю. Рібцун, Є. Соботович, В. Тарасун, М. Шеремет з різних сторін висвітлюють специфіку формування психологічної готовності до школи при різних порушеннях мовленнєвого розвитку. Водночас представники української психолого-педагогічної науки наголошують на важливості диференційованого підходу до вивчення готовності дитини до школи в залежності від специфіки її мовленнєвого порушення, оскільки різні форми мовленнєвої патології (ФФНМ, дизартрія, ринолалія, заїкання, алалія, ЗНМ) зумовлюють різну специфіку психологічної готовності. З огляду на конкретне мовленнєве порушення й визначається програма корекційних заходів. Проблема мовленнєвого розвитку дітей старшого дошкільного віку із фонетико-фонематичним недорозвиненням мовлення висвітлені у численних дослідженнях науковців, які наголошують на необхідності проведення логопедичної і корекційної роботи висвітлюється у роботах ряду науковців: Ю. Рібцун, М. Савченко, Є. Соботович, В. Тищенко, В. Коноваленко, А. Малярчук, І. Марченко, Л. Федорович, В. Тарасун, Н. Чередніченко, М. Шевченко, М. Шеремет. Проблема емоційно-вольового розвитку дітей із ФФНМ є предметом дослідження українських вчених, серед яких С. Конопляста, Л. Лопатіна, Н. Манько, І. Марченко, Н. Пахомова, Ю. Пінчук, О. Ревуцька, В. Синьов, В. Тарасун, Л. Трофименко, М. Шеремет та інші. Дослідники аргументують тему тим, що діти із ФФНМ часто переживають емоційний дискомфорт, що неодмінно впливає на їх взаємодію із оточуючими. Враховуючи це, діти потребують психолого-педагогічних методів, спрямованих на розвиток емоційно-вольової компоненти в розвитку особистості, а саме:

вміння контролювати власну поведінку, регулювати настрій, керувати емоційними проявами, формувати навички самоконтролю та саморегуляції, розвивати цілеспрямованість, наполегливість, стійкість уваги, здатність долати труднощі, дотримуватися правил поведінки, взаємодіяти з однолітками та дорослими, а також формувати позитивну мотивацію до навчальної діяльності.

Попри значну кількість наукових досліджень, присвячених проблемі готовності дітей із тяжкими порушеннями мовлення до шкільного навчання, у сучасній психолого-педагогічній і логопедичній науці недостатньо висвітленим залишається питання комплексної діагностики готовності до школи дітей із ФФНМ із урахуванням особливостей їхнього емоційно-вольового розвитку. Більшість наукових праць зосереджені переважно на дослідженні мовленнєвих труднощів, стану фонематичних процесів та формуванні навичок звукового аналізу і синтезу, тоді як емоційно-вольова сфера часто розглядається як другорядний компонент. Крім того, у сучасній спеціальній педагогіці недостатньо обґрунтовано структуру комплексної діагностики готовності до школи дітей із ФФНМ саме з позиції інтегрованого оцінювання мовленнєвого, пізнавального, емоційно-вольового та соціально-комунікативного розвитку.

Метою статті є визначення особливостей комплексної діагностики готовності до школи дітей з порушеннями мовлення та дослідження емоційно-вольового розвитку дітей із фонетико-фонематичним недорозвиненням мовлення як важливого компонента психологічної готовності до навчання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Готовність до шкільного навчання з точки зору педагогічної сфери має на увазі оволодіння дитиною спеціальними навичками: «розвиток мовлення (навички зв'язного мовлення, сформованість фонематичних процесів, лексики та граматики, правильна артикуляція звуків тощо); розвиток найпростіших математичних уявлень (розрізнення кольору, форми та величини фігури, оволодіння навичками рахунку, сформованість просторового та часового уявлення з орієнтуванням) [12, с. 106]. Важливим компонентом готовності до школи є розвиток мовлення дитини. Мовленнєва готовність дитини до школи охоплює широкий спектр оцінки мовленнєвої активності, зокрема наявність знань і уявлень про довкілля, достатній лексичний запас, граматичні обізнаність, вміння послідовно, логічно і зв'язно висловлюватись, переказувати тексти, будувати розповідь; оволодіння фонетичним сприйманням і звуковим аналізом слів, вміння відповідати на запитання тощо. «Критеріями і показниками сформованості мовленнєвої готовності старших дошкільників до шкільного навчання визначено: фонетичну; лексичну; граматичну; діалогологічну; комунікативну компетенції з показниками» [13, с. 326]. Діти із ФФНМ уже знаходяться в зоні ризику (через специфіку свого мовленнєвого порушення),

тому потребують ще більше якісної діагностики готовності до школи, яка б включала не тільки стан мовлення. Діти із тяжкими порушеннями мовлення мають ряд перешкод у підготовці та навчанні в школі, як зазначає дослідники О. Чекан і В. Біличко, «для них притаманна пасивність, підвищена емоційна чутливість, залежність від оточуючих, схильність до спонтанності, вони некритично відносяться до власних можливостей, мають низьку працездатність, через яку домінують негативні емоції» [14, с. 160].

Комплексна діагностика готовності до школи дітей з порушенням мовлення - це цілісний, багатокомпонентний процес психолого-педагогічного, логопедичного та нейропсихологічного вивчення рівня розвитку дитини, спрямований на визначення сформованості основних компонентів її готовності до систематичного навчання. Вона передбачає всебічне оцінювання мовленнєвого, пізнавального, емоційно-вольового, мотиваційного, комунікативного та соціального розвитку дитини із обов'язковим врахуванням структури її мовленнєвого порушення, а також набору індивідуальних рис і особливостей. Специфіка комплексної діагностики (у порівнянні із звичайною діагностикою) полягає у взаємопов'язаному аналізі різних сфер розвитку дитини, так як мовленнєві порушення впливають не лише на процеси формування самого мовлення, а й на розвиток мислення, пам'яті, уваги, сприймання, здатності до саморегуляції, комунікативної діяльності та емоційної стабільності.

Процес комплексної діагностики передбачає визначення рівня сформованості звуковимови, фонематичних процесів, лексико-граматичної будови мовлення, зв'язного мовлення, а також дослідження особливостей розвитку пізнавальної діяльності, готовності дитини до виконання навчальних завдань, здатності діяти за інструкцією, дотримуватися правил і взаємодіяти з іншими учнями. Надзвичайно важливим фактором до шкільної успішності є психологічна готовність до школи. Передумовою готовності є організму дитини, а саме: «дозріванням нервової системи, становленням особистості, станом психічних процесів. Вона містить в собі особистісну готовність (вольову, емоційну та мотиваційну), інтелектуальну та соціальну (комунікативну)» [1, с. 31-32]. Дослідниці С. Костіна і О. Стахова визначають такі компоненти психологічної готовності дітей із мовленнєвими порушеннями до шкільного навчання:

1. Мотиваційна готовність – бажання йти до школи, інтерес до навчання, позитивне ставлення до майбутньої соціальної ролі школяра. У дітей із мовленнєвими порушеннями часто спостерігається нестача навчальної мотивації через обмеженість соціального досвіду та комунікативні труднощі.

2. Інтелектуальна готовність – достатній рівень розвитку пізнавальних процесів (уваги, сприймання, пам'яті, мислення, уяви). Порушення мовлення можуть спричиняти вторинні порушення.

3. Комуникативна готовність – здатність до сумісної діяльності з учителем та однокласниками, вміння підтримувати діалог, адекватно висловлювати свої думки [6, с. 165].

Фонетико-фонематичне недорозвинення мовлення належить до найпоширеніших мовленнєвих порушень у дітей дошкільного віку. «Порушення має комплексний характер, що впливає на фізичний, фізіологічний та психологічний механізм утворення фонем, при цьому слух та інтелект дитини збережений» [11, с. 454]. У розвитку дитини основними механізмами, які забезпечують вимову є збережений фонематичний слух, розвинута моторика органів артикуляційного апарату, збережений кінестетичний аналіз, слуховий контроль за власним мовленням [15, с. 201]. У дітей з ФФНМ часто спотворюється вимова звуків, вони плутають схожі звуки, не завжди правильно відтворюють звукову й складову структуру слова. Дослідниця О. Лавренюк зазначає про основну причину: «причиною порушення вимови є не бажання дитини говорити правильно, а недоліки у формуванні фонематичного сприйняття. При порушенні фонематичного сприйняття у дошкільника, також характерні порушення звукової та складової структур слова» [7, с. 153]. ФФНМ має кілька ступенів вираження: «легкий, при якому спостерігаються недостатнє розрізнення фонем, труднощі у звуковому та складовому аналізі, особливо у виділенні порушених у вимові звуків однієї фонетичної групи; середній, який характеризується недостатньою диференціацією значної кількості звуків із кількох фонетичних груп, навіть при їх правильній вимові; тяжкий, коли навички звукового та складового аналізу формуються зі значними труднощами та важко диференціюються відношення між звуковими елементами [2, с. 243-244].

Порушення мовлення при ФФНМ може бути показником неготовності дитини до школи. Вчений С. Козак підкреслює, що «фонематичний слух відіграє ключову роль у підготовці до успішного оволодіння читанням та письмом у школі. Недостатній рівень розвитку фонематичного слуху може призвести до труднощів у навчанні грамоти, впливаючи на подальшу успішність дитини. Тому своєчасне виявлення особливостей формування цієї важливої навички є вкрай важливим для розробки ефективних педагогічних підходів та профілактики можливих проблем» [4, с. 154].

Розвиток мовлення нерозривно пов'язаний із емоційно-вольовою сферою дитини. Емоційно-вольова сфера дошкільника охоплює особливості переживання та усвідомлення дитиною власних емоцій, здатність регулювати емоційний стан і поведінку, а також формування таких вольових якостей, як цілеспрямованість, наполегливість, самоконтроль і вміння дотримуватися встановлених правил. Для дитини із ФФНМ розвиток цієї сфери має особливе значення. Від рівня сформованості навичок емоційної саморегуляції та

поведінкового контролю значною мірою залежить ефективність взаємодії дитини з однолітками й дорослими, а також її ставлення до власних мовленнєвих труднощів і здатність долати пов'язані з ними комунікативні бар'єри. Емоційний розвиток дітей дошкільного віку переважно формується у процесі взаємодії з оточенням – це відбувається у грі, в колективній діяльності та спілкуванні. Дослідник В. Погребняк зазначає: «інтенсивний розвиток емоцій у дошкільників з порушеннями мовлення здійснюється лише у системі міжособистісної взаємодії під час різних видів діяльності (ігрова, комунікативна, фізична, образотворча, трудова тощо). Кожен вид діяльності дошкільника повинен мати емоційне забарвлення, адже вони не здатні робити те, що їм не цікаво» [9, с. 91]. Дитина із ФФНМ переживає труднощі у цьому: вона важче включається в групову гру, домовляється і пояснює свої бажання. Це обмежує її емоційний досвід, і знижує рівень позитивного сприйняття спілкування як явища.

У дітей з ФФНМ емоційно-вольова сфера характеризується певними особливостями. Українська дослідниця Ю. Рібцун наголошує, що мовлення дітей із ФФНМ, як основний засіб спілкування, залишається недостатньо розвиненим, тому потреба дитини у повноцінному спілкуванні залишається незадоволеною, вона хоче спілкуватися, але не може висловитися достатньо [10]. Як наслідок, у багатьох дітей спостерігається підвищений рівень тривожності, емоційна нестабільність і зниження впевненості у власних можливостях, а також формується прагнення уникати ситуацій, пов'язаних із мовленнєвою активністю. Діти із ФФНМ часто надмірно чутливо реагують на зауваження, гостро переживають невдачі, можуть уникати відповідей перед групою або відмовлятися брати участь у колективних іграх і видах діяльності, що потребують активного мовленнєвого спілкування. Дослідниця С. Карсканова і Д. Тригуб вказують, що у дітей із ФФНМ наявна емоційна чутливість, невірноваженість, метушливість, до чому доєднуються загальна емоційна та вольова незрілість, гальмівні реакції чи емоційна збудливість [3, с. 729].

Прояви емоційно-вольової незрілості у дітей із ФФНМ спостерігається у їх поведінці: оскільки дитина дошкільного віку ще не може в повній мірі контролювати свою поведінку та поведінкові реакції, як наголошує Н. Компанець, тому значну роль тут відіграє дорослий [5] – для дитини із ФФНМ особливо важливим є дорослий, який використовуючи послідовні, доброзичливі вимоги, емоційну підтримку та прийняття, сприяє поступовому переходу дитини від імпульсивної поведінки до більш усвідомленого контролю. Завдяки цьому дитина навчається стримувати миттєві емоційні прояви, аналізувати ситуацію та обирати конструктивні способи поведінки. У дітей із ФФНМ цей процес відбувається складніше, оскільки вікові особливості розвитку поєднуються з труднощами, зумовленими тяжкими мовленнєвими порушеннями.

Плануючи комплексну діагностику готовності до школи фахівець має врахувати специфічні особливості проявів ФФНМ у дитини, зокрема: «деякі звуки можуть замінюватися простими за артикуляцією (дзвінки звуки можуть замінюватись глухими, деякі діти замінюють усі шиплячі та свистячі звуки більш простими вибуховими; несформовано процес диференціювання звуків (замість кількох близьких за артикуляцією звуків вимовляють середній, невиразний звук; дитина може правильно вимовляти деякі звуки, але в мовленні вона ними не користується або замінює; нестійке використання звуків у мовленні (у різних контекстах однакові слова дитина може вимовляти по-різному» [7, с. 153]. Мета корекційної роботи в такому випадку полягає в тому, щоб зробити мовлення дитини більш впевненим, а саме спілкування для неї – менш тривожним.

Особливе значення в структурі комплексної діагностики має оцінювання емоційно-вольової готовності дитини до школи, оскільки саме сформованість довільної поведінки, емоційної стійкості, мотивації до навчання та навичок самоконтролю забезпечує успішну адаптацію до нових умов освітнього середовища. У дітей з порушеннями мовлення нерідко спостерігаються труднощі у вираженні власних емоцій, підвищена тривожність/

Важливою умовою результативної корекційної допомоги є інтеграція логопедичної роботи у систему психологічного супроводу дитини в закладі освіти. Науковець Н. Михалюк зазначає, що психологічний супровід дітей із загальним недорозвиненням мовлення має бути спрямований на стабілізацію емоційного стану, формування позитивного ставлення до себе, покращення міжособистісної взаємодії в дитячому колективі, а також підвищення рівня обізнаності педагогів щодо особливостей комунікації з такими дітьми [8, с. 57-58]. У контексті роботи з дітьми із ФФНМ це передбачає тісну взаємодію логопеда з психологом, вихователями та батьками дитини з метою забезпечення комплексного корекційно-розвиткового впливу.

Комплексна діагностика готовності до школи дітей з тяжкими порушеннями мовлення також спрямована на своєчасне виявлення вторинних труднощів розвитку, прогнозування можливих труднощів шкільної адаптації та визначення індивідуальної освітньої траєкторії дитини. Результати такого обстеження є основою для розроблення корекційно-розвиткових програм, добору ефективних методів логопедичної та психолого-педагогічної допомоги, а також створення сприятливих умов для повноцінного включення дитини у навчальний процес.

На основі опрацьованої науково-педагогічної літератури ми узагальнили та систематизували дані про комплексну діагностику готовності до школи дітей із мовленнєвими порушеннями з урахуванням оцінки емоційно-вольового розвитку. Отже, комплексна діагностика готовності до школи дітей

із ФФНМ передбачає всебічне вивчення рівня психофізичного, мовленнєвого, пізнавального та емоційно-вольового розвитку дитини з метою визначення її готовності до шкільного навчання. Зміст комплексної діагностики охоплює кілька взаємопов'язаних напрямів:

I. Дослідження мовленнєвого розвитку передбачає оцінювання: стану звуковимови; рівня розвитку фонематичного слуху та фонематичного сприймання; сформованості навичок звукового аналізу й синтезу; словникового запасу; граматичної будови мовлення; рівня розвитку зв'язного мовлення; розуміння мовлення та мовленнєвої інструкції.

II. Дослідження пізнавальної сфери визначає: рівень розвитку уваги, пам'яті, мислення та сприймання; здатність до аналізу, порівняння та узагальнення; сформованість просторових і часових уявлень; готовність до навчальної діяльності; уміння діяти за інструкцією та виконувати завдання за зразком.

III. Дослідження емоційно-вольового розвитку передбачає оцінювання: рівня емоційної стабільності; особливостей прояву тривожності; здатності контролювати власну поведінку; сформованості довільної уваги та саморегуляції; наполегливості у виконанні завдань; рівня мотивації до навчання; здатності взаємодіяти з однолітками й дорослими; реакції на труднощі, зауваження та невдачі; особливостей комунікативної поведінки; окрема увага приділяється здатності дитини дотримуватися правил, завершувати розпочату діяльність, контролювати імпульсивні реакції та підтримувати позитивний емоційний стан у процесі навчальної діяльності.

IV. Дослідження соціально-комунікативної готовності передбачає: навички спілкування; здатність встановлювати контакт; рівень соціальної адаптації; уміння працювати у групі; готовність до взаємодії з учителем та однолітками.

Узагальнивши досліджену літературу, ми виділяємо наступні етапи комплексної діагностики готовності до школи дітей із ФФНМ.

1. Підготовчий етап. На цьому етапі здійснюється: збір анамнестичних даних; вивчення документації; бесіди з батьками та педагогами; встановлення емоційного контакту з дитиною.

2. Діагностичний етап. Передбачає безпосереднє проведення комплексного обстеження мовленнєвої сфери, пізнавальних процесів, емоційно-вольового розвитку, поведінкових особливостей, комунікативних навичок, готовності до навчальної діяльності.

3. Аналітико-узагальнюючий етап. На цьому етапі відбувається аналіз отриманих результатів, визначення рівня готовності дитини до школи, виявлення сильних сторін та труднощів розвитку, встановлення взаємозв'язку між мовленнєвими порушеннями та особливостями емоційно-вольової сфери дитини.

4. Корекційно-прогностичний етап – на останньому етапі розробляються індивідуальні рекомендації, визначаються напрями логопедичної та психолого-педагогічної допомоги, планується корекційно-розвиткова робота, а також прогнозування особливостей шкільної адаптації дитини.

Таким чином, комплексна діагностика готовності до школи дітей з порушенням мовлення є важливим напрямом сучасної спеціальної освіти, що забезпечує не лише оцінювання актуального рівня розвитку дитини, а й визначення шляхів її подальшого успішного навчання, соціальної адаптації та гармонійного особистісного розвитку.

Висновки. Проблема комплексної діагностики готовності до школи дітей із тяжкими порушеннями мовлення є одним із актуальних напрямів сучасної спеціальної педагогіки та логопедії, що зумовлено зростанням кількості дітей із мовленнєвими труднощами та необхідністю забезпечення їх успішної адаптації до умов шкільного навчання. У результаті теоретичного аналізу науково-педагогічної та психолого-логопедичної літератури встановлено, що готовність дитини до школи є багатокомпонентним утворенням, яке охоплює мовленнєву, пізнавальну, мотиваційну, соціально-комунікативну та емоційно-вольову сфери розвитку. Визначено, що у дітей із фонетико-фонематичним недорозвиненням мовлення порушення мовленнєвого розвитку нерідко супроводжуються вторинними труднощами емоційно-вольової сфери, зокрема підвищеною тривожністю, емоційною нестійкістю, невпевненістю у собі, труднощами саморегуляції та зниженням комунікативної активності. Такі особливості можуть негативно впливати на процес шкільної адаптації, мотивацію до навчання, взаємодію з однолітками та загальну успішність дитини в освітньому середовищі. Комплексна діагностика готовності до школи дітей із ФФНМ передбачає взаємопов'язане оцінювання мовленнєвого, пізнавального, емоційно-вольового та соціально-комунікативного розвитку дитини. Оцінювання лише стану мовлення не дає можливості повною мірою визначити рівень готовності дитини до навчання, оскільки мовленнєві порушення впливають і на інші сфери психічного розвитку. Отже, ефективна підготовка дітей із ФФНМ до навчання у школі потребує комплексного підходу, що поєднує логопедичний, психологічний і педагогічний супровід дитини. Перспективи подальших досліджень вбачаємо у розробленні практичних методик оцінювання емоційно-вольової готовності дітей із ФФНМ та створенні корекційно-розвиткових програм, спрямованих на підвищення рівня їхньої шкільної адаптації.

Література:

1. Біла І. М. Психологічні аспекти готовності до шкільного навчання : *Дошкільна освіта в контексті ідей Нової української школи* : збірник наукових праць. Хмельницький, 2020. С. 31–32.

2. Доля М., Ільїна Н. Підготовка дітей із фонетико-фонематичним недорозвиненням мовлення до навчання у школі. *Розвиток особистості молодшого школяра: сучасні реалії та перспективи*: матеріали науково-практичної інтернет-конференції молодих науковців та студентів. Випуск 7. 2020, С. 242-245.

3. Карсканова С., Тригуб Д. Особливості психофізичного розвитку дітей із фонетико-фонематичним недорозвиненням мовлення. In The 8th International scientific and practical conference «*Integration of scientific and modern ideas into practice*» (November 15-18, 2022) Stockholm, Sweden. International Science Group. 2022. С. 728-730.

4. Козак С. Особливості формування фонематичного слуху у дітей старшого дошкільного віку: тези доповідей І-ї Всеукраїнської студентської та аспірантської науково-практичної конференції з міжнародною участю «*Спеціальна освіта в сучасному світі: виклики та перспективи*». Львів: Видавництво Львівського національного університету ім. Івана Франка, 2025. С. 154-158.

5. Компанець Н.М. Розвиток та формування емоційно-вольової сфери у дітей дошкільного віку: наук.-метод. посіб. Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України, Київ: Актуальна освіта, 2023. 42 с.

6. Костіна С. Стахова О. Особливості психологічної готовності до школи дошкільників із порушеннями мовлення. *Modern Science, Economy and Digital Innovation*, 2025 С. 164-167.

7. Лавренюк О. Формування фонетико-фонематичних процесів у дітей дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення ігровими засобами. *Інноваційні процеси в дошкільній освіті: теорія, практика, перспективи*: зб. наукових праць / за заг. ред. : О.О.Максимової, М.А.Федорової. Житомир: ФОП Левковець, 2024. С. 152-156.

8. Михалюк Н. Б. Психологічний супровід дітей з загальним недорозвиненням мовлення в умовах дошкільного закладу. *Інтеграційні можливості сучасної психології та шляхи її розвитку* : тези доп. всеукр. наук.- практ. конф. Запоріжжя, 2020. С. 57-58.

9. Погребняк В. Стан емоційного розвитку дітей з порушеннями мовлення в умовах інклюзії. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови*. 2023, № 23, С. 88-102.

10. Рібцун Ю. Розвиток емоційної сфери дітей із порушеннями мовленнєвого розвитку. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови*: зб. наук. праць / за ред. В.В. Засенка. К.: ТОВ «Наша друкарня», 2020. Вип. 16. С. 205-222.

11. Самойлова І., Коломійчук О. Використання логопедичної ритміки на логопедичних заняттях дітям з фонетико-фонематичним недорозвитком мовлення. In The 9 th International scientific and practical conference «*Innovations and prospects of world science*» (April 28-30, 2022) Perfect Publishing, Vancouver, Canada. 2022. С. 453-457.

12. Самойлова А., Музичко Л. Особливості готовності до шкільного навчання дітей дошкільного віку з порушенням мовлення. *Молодий вчений*, Вип. 12 (124), С. 105-110. <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2023-12-124-33>

13. Соколівська В., Котлова Л. Мовлення, як один з основних критеріїв оцінювання готовності дітей до школи. *Актуальні питання розвитку особистості: сучасність, інновації, перспективи*: збірник наукових праць за матеріалами II Міжнародної науково-практичної конференції (Україна, Житомир, 4 квітня 2024 р. С. 325- 328.

14. Чекан О. І., Біличко В. А. Проблема мовленнєвої готовності дитини з порушенням мовлення до навчання в школі. Я. А. Коменський – фундатор наукової педагогіки: Матеріали VII Всеукраїнської науковопрактичної онлайн-конференції з міжнародною участю, 10-11 листопада 2022 р. Умань : ВПЦ «Візаві», С. 158-160.

15. Шпак І., Переворська О. Корекційна робота з дітьми дошкільного віку з фонетико-фонематичним недорозвиненням. The 21th International scientific and practical conference «*Science, trends and realities: current trends and development*» (May 27–30, 2025) Krakow, Poland. International Science Group. 2025. С. 201-204.

References:

1. Bila I. M. (2020) *Psykhologichni aspekty hotovnosti do shkilnoho navchannia. [Psychological aspects of school readiness]* Doshkilna osvita v konteksti idei Novoi ukrainskoi shkoly: zbirnyk naukovykh prats. Khmelnytskyi, 31–32. [in Ukrainian].
2. Dolia M., Iliina N. (2020) *Pidhotovka ditei iz fonetyko-fonematychnym nedorozvynenniam movlennia do navchannia u shkoli. [Preparation of children with phonetic-phonemic speech underdevelopment for school education]* Rozvytok osobystosti molodshoho shkoliara: suchasni realii ta perspektyvy: materialy naukovo-praktychnoi internet-konferentsii molodykh naukovtsiv ta studentiv, 7, 242–245. [in Ukrainian].
3. Karskanova S., Tryhub D. (2022) *Osoblyvosti psykhofizychnoho rozvytku ditei iz fonetyko-fonematychnym nedorozvynenniam movlennia. [Peculiarities of psychophysical development of children with phonetic-phonemic speech underdevelopment]* In The 8th International scientific and practical conference «Integration of scientific and modern ideas into practice» (November 15–18, 2022), Stockholm, Sweden, 728–730. [in Ukrainian].
4. Kozak S. (2025) *Osoblyvosti formuvannia fonematychnoho slukhu u ditei starshoho doshkilnoho viku. [Features of phonemic hearing development in older preschool children]* Tezy dopovidei I Vseukrainskoi studentskoi ta aspirantskoi naukovo-praktychnoi konferentsii z mizhnarodnoiu uchastiu «Spetsialna osvita v suchasnomu sviti: vyklyky ta perspektyvy», Lviv, 154–158. [in Ukrainian].
5. Kompanets N. M. (2023) *Rozvytok ta formuvannia emotsiino-volovoi sfery u ditei doshkilnoho viku. [Development of emotional-volitional sphere in preschool children]* Kyiv: Aktualna osvita, 42 p. [in Ukrainian].
6. Kostina S., Stakhova O. (2025) *Osoblyvosti psykhologichnoi hotovnosti do shkoly doshkilnykiv iz porushenniamy movlennia. [Peculiarities of psychological readiness for school in preschoolers with speech disorders]* Modern Science, Economy and Digital Innovation, 164–167. [in Ukrainian].
7. Lavreniuk O. (2024) *Formuvannia fonetyko-fonematychnykh protsesiv u ditei doshkilnoho viku iz zahalnym nedorozvytkom movlennia ihrovymy zasobamy. [Formation of phonetic-phonemic processes in preschool children with general speech underdevelopment through play methods]* Innovatsiini protsesy v doshkilnii osviti: teoriia, praktyka, perspektyvy, Zhytomyr, 152–156. [in Ukrainian].
8. Mykhaliuk N. B. (2020) *Psykhologichnyi suprovid ditei z zahalnym nedorozvynenniam movlennia v umovakh doshkilnoho zakladu. [Psychological support of children with general speech underdevelopment in preschool institutions]* Tezy dop. vseukr. nauk.-prakt. konf., Zaporizhzhia, 57–58. [in Ukrainian].
9. Pohrebniak V. (2023) *Stan emotsiinoho rozvytku ditei z porushenniamy movlennia v umovakh inkluzii. [Emotional development of children with speech disorders in inclusive education]* Osvita osib z osoblyvymy potrebamy: shliakhy rozbudovy, 23, 88–102. [in Ukrainian].
10. Ribtsun Yu. (2020) *Rozvytok emotsiinoi sfery ditei iz porushenniamy movlennievoho rozvytku. [Development of emotional sphere in children with speech disorders]* Osvita osib z osoblyvymy potrebamy: shliakhy rozbudovy, 16, 205–222. [in Ukrainian].
11. Samoilova I., Kolomiichuk O. (2022) *Vykorystannia lohopedychnoi rytmiky na lohopedychnykh zaniattiakh ditiam z fonetyko-fonematychnym nedorozvynenniam movlennia. [Use of logopedic rhythmicity in speech therapy sessions for children with phonetic-phonemic speech underdevelopment]* In The 9th International scientific and practical conference «Innovations and prospects of world science» (April 28–30, 2022), Vancouver, Canada, 453–457. [in Ukrainian].

12. Samoilova A., Muzychko L. (2023) *Osoblyvosti hotovnosti do shkilnoho navchannia ditei doshkilnoho viku z porushenniam movlennia. [Peculiarities of school readiness of preschool children with speech disorders]* Molodyi vchenyi, 12 (124), 105–110. <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2023-12-124-33> [in Ukrainian].

13. Sokolivska V., Kotlova L. (2024) *Movlennia yak odyn z osnovnykh kryteriiv otsiniuvannia hotovnosti ditei do shkoly. [Speech as one of the main criteria for assessing school readiness]* Aktualni pytannia rozvytku osobystosti: suchasnist, innovatsii, perspektyvy, 325–328. [in Ukrainian].

14. Chekan O. I., Bilychko V. A. (2022) *Problema movlennievoi hotovnosti dytyny z porushenniam movlennia do navchannia v shkoli. [Problem of speech readiness of a child with speech disorders for school education]* Materialy VII Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii, Uman, 158–160. [in Ukrainian].

15. Shpak I., Perevorska O. (2025) *Korektsiina robota z ditmy doshkilnoho viku z fonetyko-fonematychnym nedorozvynenniam. [Correctional work with preschool children with phonetic-phonemic speech underdevelopment]* The 21th International scientific and practical conference «Science, trends and realities: current trends and development», Krakow, 201–204. [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 15.05.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 29.05.2026